

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th February, 2025

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN SYUJETLI-ROLI O'YINLARNI AHAMIYATI

ЗНАЧЕНИЕ РОЛЕВЫХ ИГР С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

THE IMPORTANCE OF ROLE-PLAYING GAMES WITH PRESCHOOL CHILDREN

Raxmatova Shirin Nig'mon qizi

Nizomiy nomidagi TDPU Surdopedagogika va maxsus
pedagogikaning klinik asoslari kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada bolalarning ijtimoiylashuvi, nutqiy rivojlanishi, ijodiy tafakkuri va emotsional-intellektual o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bolalar o'yin davomida real hayotdagi turli kasblarni sinab ko'rish, o'zaro muloqot qilish va jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantiradilar.

Аннотация:

Данная статья положительно влияет на социализацию детей, развитие речи, творческого мышления и эмоционально-интеллектуального роста. В ходе игры дети пробуют себя в разных профессиях в реальной жизни, развивают коммуникативные навыки и навыки работы в команде.

Abstract:

This article has a positive effect on children's socialization, speech development, creative thinking and emotional-intellectual growth. During the game, children try out different professions in real life, develop communication and teamwork skills.

Kalit so'zlar: Syujetli-rolli o'yinlar, ijtimoiylashuv, didaktik o'yin, surdopedagog, jismoniy va psixologik rivojlanish, intellektual, o'qitish usullari, kompetensiya.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th February, 2025

Ключевые слова: Сюжетно-ролевые игры, социализация, дидактическая игра, глухой педагог, физическое и психологическое развитие, интеллектуальное, методы обучения, компетентность.

Key words: Story-role games, socialization, didactic game, deaf pedagogue, physical and psychological development, intellectual, teaching methods, competence.

Maktabgacha ta'limda o'tkaziladigan har qanday ta'limiy faoliyatni didaktik o'yinlar orqali tashkil etish, pedagog boshchiligida qo'llanilayotgan ta'lim usullari kichik guruhdan o'rta guruhga, undan katta va maktabga tayyorlov guruhlariga o'tish asosida o'zgarib, murakkablashib boradi. Bu jarayonda didaktik o'yinlarni, ta'lim usullaridan foydalangan holda qo'llash pedagogning kreativ kompetentligi va mahorati darajasiga bog'liq holda tarkib topib boradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni nutq o'stirish faoliyatlari asosida tafakkurini rivojlantirish bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Masalan: narsalar, hodisa yoki jarayonlarni tabiiy holatda namoyish qilish bolalar tafakkurini rivojlantirishda didaktik samara beradi. Biroq, bunday namoyishni amalga oshirish har doim ham mumkin bo'lavermaydi. Shu sababli, tarbiyachilar tabiiy predmetlarni namoyish qilishda sun'iy muhitga murojaat qilishadi (masalan, hayvonlar bilan "Hayvonot bog'ida", turli ko'kat o'simliklar bilan "Issiqxonada", sabzavotlar bilan "Dalada", mevalar bilan "Bog'da" nomli suvjetli suratlar orqali tanishish) yoki sun'iy ravishda yaratilgan obyektlar (maket, model, mulyaj va boshqalar)dan foydaniladi. Mazkur jarayon texnologik ta'lim tizimining yuqori darajali imkoniyatlarini ochib beradi. Mashg'ulotlar jarayonida tafakkurni rivollantirish usuliyoti ilmiy pedagogik didaktik shart-sharoitlar vositalar yig'indisidan iborat. Pedagogik tizim subyektlari hisoblangan tarbiyachi, tarbiyalanuvchi, ta'lim maqsadi, mazmuni, didaktik jarayonlar hamda tashkiliy shakllari yaxlit bir model asosida tashkil etilishini ifodalaydi.

Suvjetli-rolli o'yinlarda bolalar o'zlari bilgan boshdan his qilgan kechinmalarga tayanadi hamda ushbu tajriba asosida qandaydir yangilik yaratishadi.

Suvjetli-rolli o'yin-bu juda kichik yoshdagi bolalar murakkab xulq-atvor hamda fuqarolik va ma'naviy kopetensiyalarni egallashga qanchalik tayyor ekanliklarini ko'rsatuvchi ko'p qirrali jarayon. Bu kompetensiyalar maktabgacha ta'lim

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th February, 2025

tashkilotlarining tajribali pedagoglari tomonidan shakllanadi va yo‘naltiriladi. Ular bolalarga boshqalar bilan qanday muvafaqqiyatli o‘zaro munosabatda bo‘lish, katta bo‘lganlarida zimmlariga tushadigan rollarni qanday bajarish haqida bilimlarni beradi.

Rolli syujetli o‘yinlarni maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida qo‘llash bo‘yicha ko‘plab olimlar tadqiqot olib borgan va ularning ijtimoiy, aqliy, nutqiy rivojlanishdagi ahamiyatini o‘rganib chiqqan. Bu yerda ayrim mashhur tadqiqotchilar va ularning ishlari haqida qisqacha ma’lumot yoritilgan.

Lev Vygotskiy – bolalar o‘yinlarini rivojlanish uchun muhim vosita deb hisoblagan va o‘yinlarni “qulay zona” deb atagan. Uning nazariyasiga ko‘ra, o‘yinlar bolalarning ijtimoiy muloqot, o‘zini anglash, shaxsiy tajribani boyitish kabi ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Jin Piaget – bolalar o‘yinlarini ularning kognitiv rivojlanish bosqichlari bilan bog‘lagan. Uning fikriga ko‘ra, o‘yin davomida bolalar atrof-muhit bilan tanishadi, ob'ektlar va hodisalar o‘rtasidagi bog‘liqliklarni tushunishga o‘rganadi.

Syujetli-rolli o‘yin – maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy o‘yin turlaridir. Syujetli-rolli o‘yin o‘z xususiyatiga ko‘ra aks ettiruvchi faoliyatdir. Tevarak-atrofdagi kattalar va tengdoshlarining hayoti va faoliyati bu o‘yin mazmuniga manba bo‘lib xizmat qiladi. Bolalarning tevarak-atrofdagi hayotdan, tengdoshlari, kattalar faoliyatidan olgan taassurotlari ijodiy o‘yinda qayta ishlanadi, to‘ldiriladi, sifat jihatidan o‘zgartiriladi. Bolalarning bunday o‘yinlari tevarak-atrofdagi borliqni bilishning amaliy shaklidir. Bolalar o‘yining o‘ziga xos tomoni unda tasvirlovchi vaziyatlarning mavjudligidir. Tasvirlovchi vaziyat bolalarga o‘yin jarayonida yuklangan rol va o‘yin syujetidan tashkil topadi va har xil buyumlardan foydalanishni ham o‘z ichiga oladi. O‘yinning syujeti – bir-biriga hayotiy aloqador bo‘lgan qator voqea- hodisalar yig‘indisidir. Rol syujetli-rolli o‘yinning asosiy zanjiri hisoblanadi. O‘yin bolada qanoatlanish, xursandchilik hissini paydo qiladi, shuning uchun bolani qiziqtirib, unda yaxshi kayfiyat uyg‘otadi, bola organizmidagi hayotiy faoliyatni yaxshilaydi. Bola o‘ynayotganda har hil harakatlar qiladi: yuguradi, sakraydi, tor joydan, ingichka taxta ustidan o‘tadi, engashdi, yuqoriga tirmashib chiqadi va hokazo. Bu harakatlarning hammasini bola bemalol, o‘z xohishi bilan bajaradi, natijada bolaning muskullari pishiydi, u harakatni yengilroq,

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th February, 2025

chaqqonroq bajaradigan bo‘lib qoladi. Bolaning aqliy tomondan rivojlanishi uchun ham o‘yin katta ahamiyatga ega. O‘yin natijasida bolaning bilimi kengayib boradi. Rolli o‘yinlar bolaning kuzatuvchanligini, qiziquvchanligini, bilish doirasini rivojlantiradi, boyitadi. Rolli-syujetli o‘yinlarning o‘ziga xos xususiyati. Rolli o‘yinlarning boshqa o‘yinlarga nisbatan o‘ziga xos xususiyatga egaligi ularda syujet, rol va xayol qilingan vaziyatning mavjud bo‘lishidir. Bolalar biror narsa yoki voqea to‘g‘risida yetarlicha tasavvurga ega bo‘lgandagina syujet, fikr, yuzaga keladi. Masalan bolalar “paroxod” o‘yinini o‘ynamoqchi bo‘lishdi. Bunga o‘yinning qanday borishi to‘g‘risida syujet kerak. Syujet bolalarning bilimiga bog‘liq bo‘ladi. Bolalarda avval g‘oya paydo bo‘ladi, keyin mazmun rivojlanadi. Bazan bolalar o‘yinning qanday borishini oldindan belgilab oladilar. Masalan, Afrikaga “bormoqchi” bo‘lsalar, sayohat vaqtida qilinadigan ishlarni oldindan belgilab oladilar. Bundan ko‘rinib turibdiki, rolli o‘yin jamoatchilik xususiyatiga ega, chunki bolalar bir-birlari bilan o‘zaro munosabatda bo‘ladilar. Rolli o‘yinlarda didaktik, qoidali – harakatli o‘yinlardagi singari qat’iy o‘rnatilgan qoida bo‘lmaydi. Bunda ko‘pincha bolalar o‘z xayol qilgan narsalari bo‘yicha harakat qiladilar. Masalan, “raketa tushib oyga uchadilar”, “paroxodda so‘zadilar”, “kasalni davolaydilar”... Ammo, bolalarning xayollari bilan o‘ynashlari ularni real voqealikdan uzoqlashtirib yubormaydimi degan savol tug‘iladi, yo‘q, bolalar o‘zlari buning o‘yinligini yaxshi biladilar. Shu bilan birga bolalarning kechinmalari, hayajonlari, qilgan harakatlari hammasi rostakam, sidqidildan bo‘ladi. Masalan “doktor” rolidaga bola kasal to‘g‘risida qayg‘uradi. O‘yin mavzui bolalar olgan taassurotning kuchli, bolalarning qiziqishlari bilan belgilanadi. O‘yinda bolalar aks ettiradigan ijtimoiysiyosiy voqealar bolalarning bilim doirasi va hayotiy tajribasining kengayib borishiga bog‘liq bo‘ladi. Rolli o‘yinlarining mazmuni va mavzusi o‘zgarishi bilan bir qatorda uning tuzilishi va o‘yin shakllari o‘zgaradi, bolalarning mustaqilligi va tashabbuskorligi ham o‘sib boradi. Avvalgi bolalar o‘z-o‘zicha alohida-alohida o‘ynaydilar. Sekin-asta rolli o‘yinlarning paydo bo‘lishi, o‘yinda kishilar o‘rtasidagi munosabatni aks ettirish birgalikda bajariladigan o‘yinni keltirib chiqaradi. Avvaliga katta bo‘lmagan guruhchalar 2-3 qishidan bo‘lib o‘ynashadi, katta va tayyorlov guruhlariga kelib kattaroq jamoaga birlashadilar. O‘yinda har xil rollar orqali o‘zaro

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th February, 2025

munosabatda bo'lish bolalarda o'rtoqlik munosabatlarini shakllantirishga yordam beradi.

Bolalar bog'chasida o'yin bolalar hayotini tashkil etish shakllaridan biri, bolani tarbiyalashga kompleks yondashuvni amalga oshirishning muhim vositasidir, chunki o'yin bir-birini aniqlaydigan turli xil bolalar faoliyati turlari o'rtasidagi munosabatlarni kuzatadi - o'yin. va ish, o'yin va mashg'ulot. Rolli ijodiy o'yin ijtimoiy kuchlarning birinchi sinovi va ularning birinchi sinovidir. O'yinning pedagogik ahamiyati shundan iboratki, o'yin jarayonida syujet, qabul qilingan rol yoki qoidalar tomonidan belgilab qo'yilgan munosabatlarga qo'shimcha ravishda, boshqa turdagi munosabatlar paydo bo'ladi - endi shartli emas, balki haqiqiy, haqiqiy, bolalar o'rtasidagi haqiqiy munosabatlarni tartibga soluvchi. O'yinda ma'lum bo'ladi: bolaning o'yindagi sheriklarning muvaffaqiyatlari yoki muvaffaqiyatsizliklari bilan qanday aloqasi bor, u o'yinning boshqa ishtirokchilari bilan nizolarga kiradimi, darhol impulslarni qanday ushlab turishni biladimi, yordam berishga tayyormi? do'sti, u o'yinning boshqa ishtirokchilariga e'tiborlimi, rolni qanchalik to'g'ri bajara oladimi, kabi savollar bilan maktabgacha yoshdagi bolalar bilan shug'ullanishimiz mumkin. Rol o'ynash faoliyati bolalarni shunchalik maftun etadiki, ular ba'zan ularni haqiqiy harakatlar sifatida qabul qiladilar. O'yin bolaga o'z zaifligini engishga, o'zini o'zi boshqarishga yordam beradi, mehnat ko'nikmalarini, axloqiy xulq-atvor ko'nikmalarini mashq qilish uchun sharoit yaratadi. Turli xil o'yinlar mavjud. Ba'zilar bolalarning tafakkuri va ufqlarini rivojlantirsa, boshqalari - epchillik, kuch, boshqalari - dizayn qobiliyatlari va boshqalar. Ushbu pozitsiyadan kelib chiqib, biz o'yinlarni quyidagi turlarga ajratamiz:

- 1) Jismoniy va psixologik o'yinlar va mashg'ulotlar: Dvigatel (sport, mobil, motor); Imprompt o'yinlar va o'yin-kulgilar; Erkin o'yinlar va o'yin-kulgi; Terapevtik o'yinlar (o'yin terapiyasi).
- 2) Intellektual va ijodiy o'yinlar: Mavzu qiziqarli; Syujetli intellektual o'yinlar; Didaktik o'yinlar (o'quv-mavzu, o'quv, kognitiv); Qurilish, mehnat, texnik, dizayn, elektron, kompyuter o'yinlari - avtomatik mashinalar (tugma o'yinlari); O'yin o'qitish usullari, o'yinlar - mashqlar, o'yinlar - psixikaga ta'sir qiluvchi treninglar.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th February, 2025

3) Ijtimoiy o'yinlar: Ijodiy syujet-rol o'ynash (taqlid, rejissyorlik, o'yinlar - drammatizatsiya, o'yinlar - orzular); Ishbilarmonlik o'yinlari (tashkiliy - faol, tashkiliy - kommunikativ, rol o'ynash, simulyatsiya).

4) Murakkab o'yinlar (birgalikda - ijodiy, bo'sh vaqt faoliyati). O'yinlarning barcha turlarini ikkita katta guruhga birlashtirish mumkin, ular kattalarning bevosita ishtiroki darajasida, shuningdek, bolalar faoliyatining turli shakllarida farqlana Xulosaa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalar bilan rolli syujetli va mehnat o'yinlarini tashkil etishning muhim tarbiyaviy va rivojlantiruvchi qiymati bor. O'yinlar orqali bolalar nafaqat qiziqarli vaqt o'tkazishadi, balki ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, muloqot qilish, o'z-o'zini boshqarish va jamoada ishlashni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, o'yinlar orqali bolalarning yangi bilim va qobiliyatlarni o'zlashtirishga bo'lgan qiziqishlari oshadi. Mehnat o'yinlari bolalarda turli kasblarga qiziqish uyg'otadi va mehnatga hurmat shakllantirishga yordam beradi. Rolli syujetli o'yinlar esa bolalarning ijodiy tafakkurini, nutq ko'nikmalarini va ijtimoiy tajribasini oshirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu o'yinlar orqali bolalar real hayotdagi vaziyatlarni o'zlashtiradi, turli rollarni sinab ko'rish orqali o'z-o'zini anglash va o'zini ifoda etish imkoniyatini qo'lga kiritadi. Bundan tashqari, kurs ishida o'yin natijalarini baholash jarayonining ahamiyati ko'rsatildi. Baholash orqali pedagoglar o'yin jarayonining samaradorligini aniqlaydi, bolalar bilan olib boriladigan keyingi ishlarni rejalashtirishda yo'nalish olishadi. Baholash bolalar individual rivojlanish darajalarini kuzatish, ularning ehtiyojlari va qobiliyatlarini o'rganishda samarali usul hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'yinlarni samarali tashkil etish bo'yicha nazariy va amaliy bilimlarni birlashtirishda, o'yinlarning rivojlantiruvchi imkoniyatlarini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o'yin faoliyatini samarali tashkil etish ularning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalar o'yin orqali atrof-muhitni o'rganadi, turli vazifalarni bajarish, o'zaro muloqot qilish, ro'llarga kirish orqali o'zlari uchun yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtiradi. Shuningdek, o'yinlar ularning nutq, tafakkur, ijodkorlik va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan rolli syujetli va mehnat o'yinlarini samarali tashkil etish bo'yicha nazariy asoslarni

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th February, 2025

va amaliy yondashuvlarni qamrab oladi. Ushbu tadqiqot pedagoglarga o‘z ish faoliyatlarida o‘yinlarning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlaridan yanada samarali foydalanishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Выготская.Л.Г. “Руководство сюжетно-ролевыми играми глухих дошкольников” Просвещение 1964г-154с.
2. Sadullayev.M.X “Maktabgacha ta’limda o‘yin faoliyati” Toshkent: Sharq. (2014).
3. Fayzullaeva.N.J “Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi” Toshkent: O‘qituvchi. (2013).
4. Kalbayeva X.J.” Maktabgacha Surdopedagogika”.O‘quv qo‘llanma Toshkent-2007.